

Landskap: *Skåne.* Upptecknat av: *Emil Gøstede.*
Härad: *Östra Göinge* Adress: *Glimåkra.*
Socken: *Orkened.* Berättat av: *Ingemar Johansson*
Uppteckningsår: *1935* Född år *1847* i *Roushult.*

Uppteckningen rör *Maran.* S. S.

Sky.
Sången om äktenskapet med maran. 10-14.

Anm. Sången utför litterärt uttalande av
upptecknaren. /an.

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Emil Jöstedt*
 Härad: *Östra Göinge* Adress: *Glimåkra*
 Socken: *Orkened* Berättat av: *Ivan Bengtson*
 Uppteckningsår: *1935* (1834) Född år *1864* i *Orkened*

Sid.

Uppteckningen rör

"Näcken i duvholts-än." 1-5

Skriv endast på denna sida!

18 sid.

Om Näckan i Dullhults-ån.

(Inredmäst. Iven Bengtsson, Glimåkra berättar.)

"Min fader, född 1829, jag själa f. 1864 och broder Karl, (som sitter där!) f. 1867, voro en salklar augusti-
dag 1882 - jag var då 18 år - nere vid Dullhults-ån i
Orkeneds socken, medhvarande fiskerät och annan
attiralj för att fånga fisk, (gäddor, abborre och mörst)
genom s. k. pölsning. (Värsippe kallade vi det för
att sträa eller togra fisk.) Vi hade just sat-
t nätet i en "höjl" (större utvidgning av ån)
och var i färd med att medelst långa pölse-
stänger skrämma fiskerna på det samma (nätet,
då en flinka, vars utseende precis syntes oss över-
ensstämma med en viss Bengta Hanssons, vil-
ken vi väl kände, enär hon bodde i närheten
av vårt eget hem, kom tassande ner till ån,
cirka 75 meter ifrån oss, och bärande en mjölk-

spann i ena handen. Denna ställde hon i-
från sig på stranden, tog av sig kläderna
spritt naken och gav sig ut i höjlen, varuti
vi hade placerat vårt fiskennät, inte mer än, som
sagt, 75-meter bort ifrån oss, för att löja sig.

Vi säga ju, tyckte vi, tydligen att det var Bengta
och på den tiden var det säkerligen en ovanlig syn
och händelse att en kvinna (utan badkläder förstås, ty
sådan förekom ej då) gav sig ut att bada i omedel-
bar närhet av manfolk, ty hon måste givetvis
se oss, för så vitt hon inte var blind. Blygsamheten
eller kanske pyggnad stod på en åtskilligt högre
nivå då än nu. Min gamle far förfasade sig också
över Bengtas koketteri och benägenhet att vilja offent-
ligt utställa sina runda och fyllda former till beskådande,
och även vi pojkar voro något till häpnad och vågar
knappast (ens i smyg) kika bort mot den "tokiga" badstugan

i hennes luftiga evadress. Far fann sig till sist föranlåten att till oss yttra: "Skämmas inte dagena (flickan) a gau ud i ånna spritt sprängandes någon mitt för näsban pan voss!"

Vi hade därför tänkt taga upp vårt fiskerät och ge oss av längre ner åt ån och gingo just upp på stranden för att sätta beslutet i kraft. Men som vi uppkomna på strandkanten, argt blivade kort mot platsen där badstugan syntes löga sina behag för få sekunder sen, var hon som upplukad av vattenet. Och icke blott "nympfen" var borta utan även hennes kläder och mjölkspann voro påbax weg. Och icke hade hon kunnat springa och gömma sig i en sådan hast, när det var över 200 meter fri sikt på ången. Vi letade först en lång stund i ån i tanke att "Bengta" möjligen kunnat drunkna och gå till botten, men vi fann inte

en tillstymmelse till vare sig baderskan eller hennes tillhörigheter. Då förstod vi alla, att det var något övernaturligt, som vi hade varit vittnen till, att det helt enkelt var näcken, som hade skojat med oss och med vårt fiskeri.

Dagen därpå sammankördes vi också med Bengta, vi hade förstås redan tidigare förvissat oss om att hon var välbehållen i sitt hem, men tordes inte omtala något förrän vi sovit på naken, ty annars går det en mycket illa. Men Bengta förklarade att hon suttit hemma och spunnit garn hela gårdagen, att hon inte varit vid Duttarå och badat på flera år. Och så blev det bevisat att det varit spökeri vi varit utsatta för och detta mitt på Solldusa augustiefttermiddagen, märkligt nog! Men så var det också den enda gången jag sett näcken eller spöken i mitt livs tillvaro. Och vår far, som sett mycket i sina unga dagar, var fullt övertygad att det var näcken vi sett."

"Men hur var det med fiskelyckan, hjälpte
näcken er till bättre tur än eljest?"

"Vi hade börjat tidigt på morgonen, varit
ända uppe i "Mossa-höl" "farmorss-höl" vid
Tranetorp och nu var det vid 2. tiden på e.m.

Vi hade fångat c. 2 pund gäddor, mört och ab-
borrar, men i den hölen där näcken höjades
sig fick vi inte en fjena lika liten som vid
fyra å fem försök senare. Och far sade därifrån
"Nej, nu är det stopp och icke lönt vi arbeta
här längre, det blir ändå inte mer när näcken
visat sig och sen jag råkar se så en par
sanningens vid till honom." Och så gingo vi
hem med det byte vi redan fått."

(Det bör bemärkas att denna familjen Bengt-
son-Carl lever ännu - var en allvarlig och mycket religiös
familj och vad här berättats och med sådant troddes som
Skriv endast på denna sida! "Amen i kyrkan" -

26 nr för bls

ACC. N:R. 4376

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Emil Gjestedt
Härad: Östra Göinge Adress: Glimåkra
Socken: Osby Berättat av: Ingra Johansson
Uppteckningsår: 1935 (1934) Född år 1910 i Glimåkra

S i S.

Uppteckningen rör

Sancta Lucia

b-9

Anm. Skildringen gäller Luciafirande på Osby
lallthushållsskola i helt modern tid.

Skriv endast på denna sida!

4376

Lucia:

För firades alltid Luciafest i bondherna-
men den 13 december. Nu brukas denna tra-
dition vid de kristliga lutherska skolorna
och flerstäders.

Vid Asby Lantmannaskola firas sålunda
ärligen denna gamla traditionens förtjänst
och elverska sålunda:

"Om morgonen får man kaffe på sängen,
virket serveras av sjungande Luciatärnor
med brinnande ljus i kronor⁴ av gran-
eller furugrenar eller halv på huvudet.

⁴(Omkransad med halv). Tärnorna äro klädda
i vita, långa nattlinnen (utanpå klänningen?)
med kulärta sidenband om midjan.

Tärnorna sjunga alltid en (eller flere) Lucia-
sång under det de servera kaffe och gotterna.

Skriv endast på denna sida!

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tänk oss helt
plötsligt åter.
vad som skänd
beträffar / an

4376

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Lucia, forts.

Tömtarna (som medfölja) äro klädda i röda
tömtedräkter och röda tömteluvor, bärande
gammaldags stora lyktor.

Kaffebrödet, som bjudes och serveras,
består alltid av "Luciakatter" och stora pep-
parkakor, som äro i form av stora hjärtan,
vilka äro glaserade." (Husckatter!)

Berättat of. nedskrivit av en kvinnlig elev
från skolan... Thyra Johansson

3/

4376

Luciasång.

"God morgon, mitt herrskap, här är Lucialedad
hon kommer till eder med stor ära, med gåvor
så rara och klädd i vitan skrud
Hon minner sig vara ett husets sändebud
För julen, för julen den kära.

Tak upp er ur morgonblunden och äten
och mån väl, det fågnar Lucia utsk hjärtat.
Hon önskar eder alla så fröjdsfull en jul!
För olyckor alla bevara eder Gud!
Lucia lyser julen in med ära.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

4.)

Sk.

O. Gönge rd

Ostg o:m

1935

uppt. Emil Hjörstedt, Glimåker

4376

Bes. Skypa Johanson

Sankta Lucia. 1910 i Glimåker

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Nu stråla tända ljus uti vår krona.
Då hörs i varje hus, sångerna Lona.
Nu är Lucia dag.
Det hörs i varje lag.
Sankta Lucia, Sankta Lucia:

Trädes i salen in, Sankta Lucia.
Då glädes vart barnasinn. Sankta Lucia.
Nu är Luciadag.
Det hörs i varje lag.
Sankta Lucia, Sankta Lucia.

Skåne.
Ö. Gönner
Örebro.
1835

== 4376 N:o 134. Lögård
N:o 1847. Lögård

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Om Maran.

"Det är nu många, många år sen det hände.
En ung man blev ofta om nätterna anfå-
lad av maran. Så snart han somnat känns
alltid en förfärlig tyngd över bröstet och han
drömde att en skön kvinnovarelse satte på hans
bröst och tyngde och pressade honom och höll
honom fången liksom i ett skruvstäd. Och hur
han försökte att fästa med armarna kunde han
inte bli fri från denna förfärliga "nattmaran,"
som ibland höll på att döva honom. När han
så vaknade i denna vända, badande i svett och
med värkande lemmar, släpte anfåktelsen genast
och han hörde liksom en rusning av vingslag eller
viftning i rummet när maran for sin väg.
Han sökte och rådfrågade kloka och en dylik
rädd honom att stänga inne maran i sovrummet

vid hennes besök, så att hon icke kunde för-
svinna igen, så skulle trolltyget säkert upplösa
sig i ett annat förhållande. Ty såväl maran
som "varulven" äro unga människor, som blivit
trollbundna att om nätterna fara omkring som
andeväsen för att plåga folk, men vilja gärna
bliva förlösta från trollens herravälde.

Medan den tilltäfte sålunda alla nyckelhål
och andra i väggar och tak o. a. och vid under-
sökning fann han i väggen ett hål där en gisten
knast lossnat och gått ut och där kunde han
tydligt skönja att maran hade sin in- och ut-
gång. Han täljde en pinne även till detta hål
men lät hålet bli öppet för marans infärd.
Natten därpå låg han vaken och väntade och när
tolvslaget förklungat hände han ett luftdrag i
rummet, en kall luftström, liksom om ett levande

väsen svävat i pyonden. Då var han kvick att springa upp och sätta pinnen fast i hålet i väggen, varigenom maran inkommit. Sedan gick han och lade sig igen, avbidande vad som komma skulle och somnar omöider.

Om morgonen när han vaknade fick han skåda en "härlig" uppenbarelse. På mattan vid sängkanten satt den allra skönaste lilla fe utan en tråd på sig, men försäkande skyla sin nakenhet och fredade sig för kylan genom att med sitt midjelånga guldhår omvira sin spända kropp. Här blev givetvis förvåningen stor ehuru man ju anser något dylikt fenomen. Frågorna voro många men flickebarnet kunde inte ge något besked varifrån hon kommit eller vad missionen hon var ute i eller vad hon hette. Det var som om hon fört denna morgon hade vaknat till livet.

Sedan hon såsom andeväsen ike hade kunnat finna utgången utan funnit sig innesfångad bland människor hade även hon återfått sin snämniskomman och suttit vid ande dagens inlopp i Fyrtårn, förvåning och ångslan.

Hon stannade sålunda kvar hos familjen och det dröjde givetvis inte länge för en man (som ju var gift) och den sköna flickan blevo ohjälpligt förälskade i hinanden, gifte sig och fick ett par härliga Guds beöfvade två barn. -

Och allt var fröjd och gamman. Men på en dag efter flere års samlevnad skulle mannen i sitt översmod omtala hur hon kommit dit vilket fört varit för henne fördolt, visade henne hålet i väggen genom vilket hon dalkommit och tog ut pluggen, vilken han sedan ad glömska eller förgätenhet ike ötsatte igen. Givetvis hade

feen-kvinnan ofta varit ute i naturen medan hon varit där, men när hon gått genom dörrar och så länge prinsen satt i vägg-hålet, hade trollen ingen makt över henne.

Nog så, när mannen morgonen därpå vaknade var hans älskade hustru försvunnen. Man kan tänka sig hans sorg och förtvivlan, helst han visste att han själv drivit henne bort genom att visa hemligheten med hennes inträde i hans liv och genom att lämna utgången öppen. Men hur han for omkring i världen och sökte och hur han i skog och å sjö ropade hennes namn fick han aldrig mera något svar från henne och aldrig mera kom hon till honom som mera nåt. Han sökte trollgubbar och kloka, men dessa gavo honom intet hopp. Trollen behölla nu säkert sitt roo - och vilket släkt! Slutet blev att mannen blev vansinnig och kom på hospital.

Landskap: SkåneUpptecknat av: Emil GöttschHärad: Ästra GäringeAdress: Sot 19 - GlänsåkraSocken: Örkened.Berättat av: Carl BengtssonUppteckningsår: 1935Född år 1867 i ÖrkenedUppteckningen rör: "Beck-kokaren, som skallat

S:5.

skogsnuvan." o. a. berättelser.

15-17.

Beskrivn. på skogsnuvans ut-
seende, m. m.

18.

Beckkokaren, som skällade skogsnuvan.

"För många år sedan bodde i Tosthults ägor i Ökened en gammal "trollgubbe", som kallades Gamle-Bögs-Hägen. Denne var oftast sysselsatt med att ute vid jär-brännorna i de väldiga skogarna koka beik av järän, som först framtätts av kädrika furu stubbar. I en stor kopparkittel, rymmande ett par tunnor, hällde han upp järän och eldar på under kitteln med kädstubbarna i flera dagar tills järän avdunstat och tjocknat till hårt beik. Järän kokar i allmänhet inte förrän man eldat under kitteln en hel dag, men då den kokar så att det "ploddrar" i kitteln, så är det också het i "spadet" (som då av Rönshöjternas kallades "massa"). Gubben ansågs allmänt för en stor och farlig trollgubbe, som av Gamle Erik här

all slags trolldom och rackartyg. Därför ville han också helst hålla till i de ensliga smilsvida skogarna bland skogarna och jättar och troll.

En natt medan han så satt och eldade under sin backkittel och temperaturen i hjärnan var den högsta möjliga, fick han just besök av en kvinnoväsen, som begärde få värma sig vid elden när det var kallt i natten. Till sist blev hon välgående mot Heren "Hägen" och ville även veta vad han hette. "Jag heter "Säl" = själ, så Hägen och slängde med det samma en sked kokande massa mitt i planeten på "skosnuan" Skogsrådet. (gubben hade genast sett att det var en dyling) för genast åt skogen, högtjutt skrikande till sina anhöriga: "Heutte, Bolte, "Säl" skallas mitte ännu!" "Hvem skallas dig?" frågas från skogen. "Själ" gjorde det!" "Ja, har du säl skallat dig, på

får du ha det som du ställt till för dig
ty sål gjort är väl gjort," förklarar troll-
pappan sakkunnigt utan att sedan yttra sig
vidare. Men att skällas ingår i jämmer
och klagan: "Gjule brände mig, Sjale brände
mig," höides timala medan de for långt bort
österut genom de trolliska hemlighetsfulla gräns-
skogarna mot Ryssbygets otillgängliga klyftor
och avgrunder, Trollens ensliga slott och hem-
vist."

Berättat efter gamle Båge Håkans fortel-
lelse av Carl Bengtson, Lärarnämndens, Trolleberg.
Glimåkra. Född och fostrad i Örkens önseliska skogar
där de förr fanns trollgubbar och trollpackor i mängd
enär de väl voro trollens bortbytingar och således
hade trollen till "köttliga färre och - snödrar."

Murare-Johann i Skunshult Örkened,
vilken bodde nere i Sneshögagarna - en av guden för-
gäten ödemark. berättas att han där nere sett
skopsnuvan öga mot öga. "Jag och husebondens
Nisse voro näml. där i skogen och huggit timmer-
träd en dag då en "söt flicka" kom trippandes för-
bi oss medan vi arbetade. Vi blevo förstas helt häp-
na, och tittade efter henne då hon avlägsnade sig i
skogens djupa enslighet. Då hon kommit c. 100 meter
bort slank hon bakom en stor hall-stenblock och
försvann. Efter en stund smög jag mig bort till sten-
blockets andra sida och krypade på händer och knä
omkring stenen, blickade mig omkring överallt. Kommen
till en skarp kant av hallen och secunde där bakom höll
jag just på att stöta min näsa mot något långa spetsiga
nästipp. Och ögon hade hon som stora tallrikar som
lågare. Att jag bleo därmed rädd och troas jag att vända om
säger sig själv."